

۲۱۱

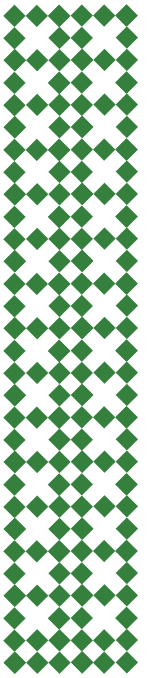
تذکره

گزیده بیانات آیت‌الله مظفری

خطبه‌های نماز جمعه ۲۹ فروردین ماه ۱۴۰۴

سازمان مجامع قرآنی

نشریه ذکر جمعه
با هدف انتشار گزیده بیانات
ائمہ جمعہ قزوین در خطبه‌های نماز
جمعه، هر هفته به صورت الکترونیکی از
طریق شبکه‌های اجتماعی ستاد نماز
جمعه منتشر می‌گردد.
لازم به ذکر است متن بیانات ائمہ
محترم جمعہ، با حذف و اضافات و
ویرایش همراه است و سعی شده
است جهت مطالعه و بهره‌جویی
هرچه بهتر مخاطبین گرامی، اهم
محورها ارائه گردد.

خطبه اول

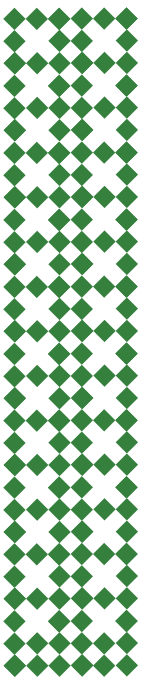
أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى
سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا حَبِيبِ إِلِهِ الْعَالَمِينَ أَبِي الْقَاسِمِ
الْمُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الْأَطْيَبِينَ
الْأَطْهَرِينَ الْمُتَّجِبِينَ سَيِّمًا بَقِيَّةِ اللَّهِ فِي الْأَرْضِينَ
عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفَ.

یادآوری روز قیامت؛ عامل پایبندی به تقوا

خودم و همه شما نمازگزاران عزیز، برادران و خواهران گرامی را به رعایت تقوا و حدود و حریم الهی در زندگی سفارش می‌کنم. یکی از چیزهایی که انسان را در رعایت تقوا در زندگی کمک می‌کند، یاد روز قیامت و حوادثی است که در آن روز برای انسان پیش خواهد آمد. در آغاز سوره مبارک حج، خدای متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾

۱. مردم! در حضور خدا مراقب رفتارتان باشید که زلزله پایان دنیا و شروع قیامت، حادثه‌ای هولناک است (حج: ۱).

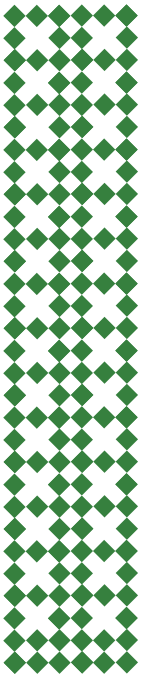
ای مردم! حدود الهی را در زندگی رعایت کنید؛ چراکه زلزله آن روز چیز بسیار بزرگی است. این زلزله از جمله حوادثی است که در آستانه برپایی روز قیامت رخ خواهد داد. در توصیف آن زلزله هولناک، در ادامه سوره حج این‌گونه می‌خوانیم:

﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾^۱

﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ...﴾: از جمله شدیدترین محبت‌ها محبت مادر به فرزند است؛ آن هم فرزند شیرخوار و آن هم فرزند شیرخواری که در حال شیر خوردن از سینه مادر است. این عاطفی‌ترین حالت برای مادر است. قرآن دست روی همین امر می‌گذارد و می‌فرماید: هنگامی که آن زلزله هولناک روز قیامت رخ می‌دهد، می‌بینید مادرانی که در حال شیر دادن به فرزندان خودشان هستند، فرزند را رها می‌کنند،

۱. روزی که با آن زلزله مواجه می‌شوید، حتی هر مادری در حال شیر دادن، بچه شیرخوارش را رها می‌کند و هر حامله‌ای جنینش را می‌اندازد! اصلاً خیال می‌کنی که عقل از سر مردم پریده؛ اما عقل از سرشان نپریده است؛ عذاب خدا وحشتناک است (حج: ۲).

از او غافل می‌شوند و پا به فرار می‌گذارند.
 ﴿...وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا...﴾: و همه زنان باردار، بار
 خودشان را از هول و وحشت آن روز می‌اندازند.
 ﴿...وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾
 به مردم که نگاه می‌کنید، احساس می‌کنید مست و
 لایعقل شده‌اند؛ اما این حالت مستی نیست. حالتی
 است که از شدت عذاب الهی بر مردم عارض شده
 است که نمی‌دانند چه کنند و به کجا پناه ببرند.

زلزله روز قیامت و بازگوشدن اسرار زمین

سوره زلزال را هم از همین منظر مرور می‌کنیم:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢
 وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۝٣ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ
 أَوْحَىٰ لَهَا ۝٥ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۝٦
 فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝٧ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
 شَرًّا يَرَهُ ۝٨﴾

۱. وقتی سرتاسر زمین را به شدت به لرزه درآورند! و زمین هرچه در خودش دارد بیرون بریزد! و انسان، وحشت‌زده، بگوید: (چه

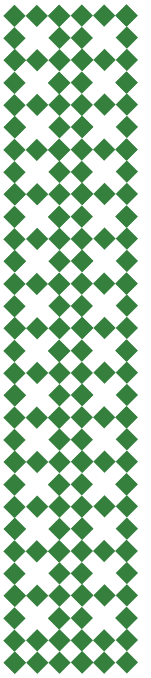

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾: ای پیامبر! به یاد آور هنگامی که تمام زمین به لرزه درآید. در زلزله‌هایی که در دنیا سابقه دارد و ما تجربه کرده‌ایم، گوشه و قطعه‌ای از زمین دچار لرزش می‌شود؛ اما آن روز، زلزله تمام زمین را فرا خواهد گرفت و تمام زمین به شدت به لرزه درخواهد آمد.

﴿وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾: آن روز، زمین همهٔ مردگانی را که در دل زمین قرار گرفته‌اند، از قبرها بیرون می‌افکند و همهٔ انسان‌های مرده زنده می‌شوند. «اثقال» که جمع ثقل و به معنای چیزهای سنگین است، به معادن هم تفسیر شده است: نه تنها مردگانی که در قبرها جای گرفته‌اند، از دل زمین بیرون خواهند آمد؛ بلکه آن روز، زمین همهٔ گنج‌هایی را هم که در آن پنهان بودند، بیرون می‌ریزد و مردم می‌بینند که کاری از این گنج‌ها، طلا و نقره‌ها بر نمی‌آید.

﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾: انسان در آن روز با تعجب و وحشت می‌گوید: «زمین را چه شده است؟ چرا این‌گونه به شدت به لرزه درآمده است؟» در برخی روایات،

اتفاقی دارد برای زمین می‌افتد؟! آن روز است که زمین خبرهایش را می‌گوید! چون خدا به او الهام کرده است که این کار را بکند. آن روز است که مردم دسته‌دسته از قبرها بیرون می‌آیند تا کارهایشان را نشانشان بدهند! آن وقت، هرکه به اندازهٔ ذره‌ای خوبی کرده باشد، آن را می‌بیند! و هرکه هم به اندازهٔ ذره‌ای بدی کرده باشد، آن را می‌بیند! (زلزله: ۱ تا ۸).

((انسان)) در این آیه به وجود مقدس امیرالمؤمنین (علیه آلاف التحية والثناء) تفسیر و تأویل شده است. نقل است که پس از رحلت نبی اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، روزی در مدینه زلزله‌ای اتفاق افتاد. مردم وحشت‌کنان به وجود مقدس امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام پناه آوردند. حضرت عَلَيْهِ السَّلَام از منزل خارج شدند و خودشان را به قبرستان بقیع رساندند. آنجا سه مرتبه رو به زمین فرمودند: ((مَا لِكَ؟)) ای زمین! تو را چه شده است که این‌گونه به لرزه درآمدی؟ با این فرمایش حضرت عَلَيْهِ السَّلَام، زمین آرام شد و زلزله تمام شد. سپس حضرت عَلَيْهِ السَّلَام فرمودند: اگر این زلزله همان زلزله روز قیامت بود، زمین با من سخن می‌گفت؛ چون من آن ((انسان)) هستم که خدای متعال در سوره زلزله می‌فرماید: ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾ (۳) يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿﴾ در آن روز، زمین اخبار خودش را برای ((انسان)) بیان خواهد کرد. در روز قیامت، زمین اخبار خودش را برای من بیان می‌کند.^۱

۱. نک: (المناقب، ج ۲، ص ۳۲۴):

وَأَصَابَ الْإِنْسَانَ زَلْزَلَةٌ عَلَىٰ عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فَفَزِعَ إِلَىٰ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَصْحَابُهُ فَمَعَدَ عَلِيٌّ عَلَىٰ ثُلُعَةٍ وَقَالَ: «كَأَنَّكُمْ قَدْ هَالَكُمُ.» وَحَرَكَ شَفْتَيْهِ وَصَرَبَ الْأَرْضَ يَبْدُو. ثُمَّ قَالَ: «مَا لِكَ! أَسْكِنِي!» فَسَكَتَتْ. ثُمَّ قَالَ: «أَنَا الرَّجُلُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ...﴾ الْآيَاتِ. فَأَنَا الْإِنْسَانُ الَّذِي أَقُولُ لَهَا: 'مَا لِكَ' يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿﴾ إِيَّايَ تُحَدِّثُ.» وَفِي حَبْرٍ آخَرَ أَنَّهُ قَالَ: «لَوْ كَانَتِ الزَّلْزَلَةُ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، لِأَجَانِبِي وَلَكِنَّهَا لِبَيْتِي بِتِلْكَ.»

گزیده بیانات آیت الله مظهری در خطبه‌های نماز جمعه | ۲۹ فروردین ماه ۱۴۰۴

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾: اخبار زمین چیست؟ در برخی روایات فرموده‌اند که منظور از این ((اخبار)) همان کارهایی است که انسان‌ها روی زمین انجام داده‌اند: اگر کار خیر، عبادت و طاعت خدای متعال باشد، زمین خبر می‌دهد. اگر خدای نکرده کار بد و معصیت هم باشد، زمین شهادت خواهد داد.

معلوم می‌شود شاهدان روز قیامت فراوان‌اند. در برخی آیات می‌فرمایند: دست و پا، زبان و پوست بدن خودتان آن روز له یا علیه شما گواهی خواهند داد. انسان‌هایی که شاهد بودند، آن روز هم شاهد هستند. ملائکة الهی و نویسندگان اعمال انسان جزء شاهدان روز قیامت هستند. از این آیه معلوم می‌شود خود زمین هم شاهد است؛ پس زمین درک و شعور دارد. برخلاف تصور ما که درک و شعوری برای این درودیوار و زمین و آسمان قائل نیستیم، قرآن می‌فرماید:

ترجمه: در زمان ابوبکر زلزله‌ای شد. اصحاب به علی رضی الله عنه پناه بردند، علی رضی الله عنه روی تپه‌ای نشست و با دست بر زمین زد. لب‌های خود را حرکت داد و فرمود: «تورا چه شد! آرام بگیر!» زلزله آرام شد. سپس فرمود: «من همان مردی هستم که خداوند متعال در سوره ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ...﴾ فرموده است. من همان 'انسان' هستم که طبق آیه ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ به زمین می‌گویم: 'تورا چه شده!' و او به من اخبارش را به خود من می‌گوید». همچنین در روایت دیگری از ایشان آمده است که فرمودند: «اگر این زلزله‌ای بود که خداوند در کتاب خود ذکر کرده است، قطعاً پاسخ مرا می‌داد؛ اما این زلزله قیامت نبود».

﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ...﴾

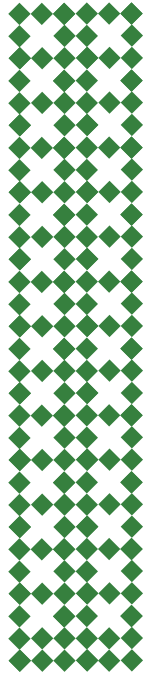
خود آسمان و زمین و همه آنچه در آسمان و زمین است، تسبیح‌گوی خدای متعال هستند. همه تسبیح‌گوی خدای متعال هستند و «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ»^۲ می‌گویند؛ اما شما متوجه نمی‌شوید.

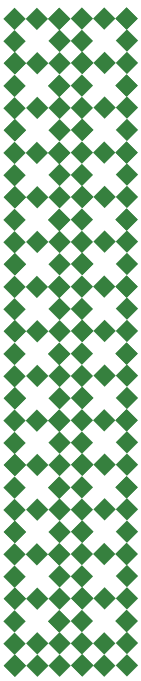
﴿بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾: خدای متعال به زمین وحی می‌کند که سخن بگو.

۱. اشاره به آیه ۱ سوره جمعه: «يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ». ترجمه: آنچه در آسمان‌ها و زمین است، مشغول تسبیح خداست؛ همان‌که فرمانروای هستی، عاری از کاستی و شکست‌ناپذیر کاردرست است. همچنین اشاره به آیه ۱ سوره تغابن: «يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». ترجمه: آنچه در آسمان‌ها و زمین است، مشغول تسبیح خداست. فرمانروایی هستی در اختیار اوست و ستایش مخصوص اوست و او هر کاری می‌تواند بکند. ۲. نک: (دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۲۰۸):

إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا فِي خَلْقِ اللَّيْلِ بَرَائِئُهُ فِي تَحْوِمِ الْأَرْضِ وَجَنَاحُهُ فِي الْهَوَاءِ وَعُنُقُهُ مَثْبُتَةٌ تَحْتَ الْعَرْشِ. فَإِذَا مَضَىٰ مِنَ اللَّيْلِ نِصْفُهُ، رَفَعَ عُنُقَهُ فَقَالَ: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ رَبُّنَا الرَّحْمَنُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ» لِيَقْمَ الْمُتَهَجِّدُونَ. فَعِنْدَهَا تَضْرُخُ الدُّيُوكُ. ثُمَّ يَحْمَدُ شَيْئًا كَمَا شَاءَ اللَّهُ مِنَ اللَّيْلِ ثُمَّ يَقُولُ: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ رَبُّنَا الرَّحْمَنُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ» لِيَقْمَ الْقَائِنُونَ. ثُمَّ يَسْكُتُ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يَقُولُ: «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ رَبُّنَا الرَّحْمَنُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ» لِيَقْمَ الدَّاكِرُونَ؛ ثُمَّ يَقُولُ بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ: «رَبُّنَا الرَّحْمَنُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ» لِيَقْمَ الْعَافِلُونَ.

ترجمه: همانا خداوند فرشته‌ای در خلقت خروس دارد که پنجه‌هایش در اعماق زمین است و بال‌هایش در هواست و گردنش زیر عرش خم شده است. هنگامی که نیمی از شب بگذرد، گردنش را بالا می‌گیرد و می‌گوید: «پاک و منزّه است خدایی که پروردگار فرشتگان و روح‌القدس است. پروردگار ما بخشنده است و هیچ معبودی جز او نیست» تا شب‌زنده‌داران برخیزند. در همین وقت، خروس‌ها نیز بانگ می‌زنند. سپس به قدری که خدا بخواهد سکوت می‌کند. پس از آن دوباره می‌گوید: «پاک و منزّه است خدایی که پروردگار فرشتگان و روح‌القدس است. پروردگار ما بخشنده است و هیچ معبودی جز او نیست» تا عبادت‌کنندگان بیدار شوند. باز هم به قدری که خدا بخواهد سکوت می‌کند. پس از آن می‌گوید: «پاک و منزّه است خدایی که پروردگار فرشتگان و روح‌القدس است. پروردگار ما بخشنده است و هیچ معبودی جز او نیست» تا اهل ذکر به پا خیزند. اما پس از طلوع فجر می‌گوید: «پروردگار ما بخشنده است و هیچ معبودی جز او نیست» تا غافلان از خواب برخیزند.

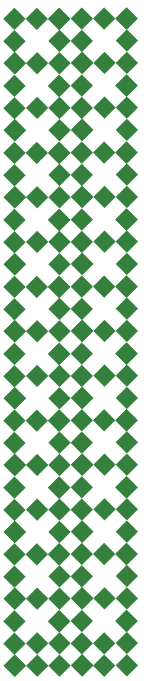

﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا...﴾: آن روز مردم در قالب گروه‌های مختلف از صحرای محشر که در آنجا جمع شدند، به سمت جایگاه خودشان در بهشت یا دوزخ حرکت می‌کنند. برخی در صف مؤمنان (ان شاء الله شما عزیزان در زمره این عزیزان خواهید بود) و برخی در زمره کافران. گروه سومی [نیز] در زمره منافقان: کسانی که اظهار ایمان می‌کردند؛ اما در دل ایمان نداشتند. خودشان را در گروه مؤمنان در دنیا جای داده بودند؛ اما به واقع جزء کافران بودند. آنجا این صف‌ها از هم جدا خواهد شد.

﴿...لِيرَوْا أَعْمَالَهُمْ﴾: تا اینکه اعمال هرکدام از این گروه‌های سه‌گانه را به آن‌ها نشان بدهند. نمی‌فرماید که پاداش یا جزایشان را به آن‌ها بدهند؛ [بلکه] بحث این است که خود عمل را به آن‌ها تقدیم می‌کنند. آیه سی از سوره مبارک آل عمران می‌فرماید:

﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحَضَّرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾^۱

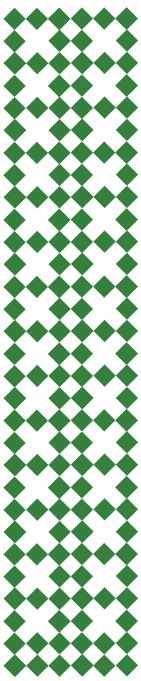
۱. به یاد روزی باش که هرکس تمام کارهای خوب و بدی را که کرده است، جلوی چشمش می‌بیند و آرزو می‌کند که بین او و کارهای بدش فاصله‌ای دورودراز بود! بله، خدا درباره عذابش به شما هشدار می‌دهد؛ چون خدا دل‌سوز بندگانش است» (آل عمران: ۳۰).

هرکس در آن روز نفس عمل خود را خواهد دید. نمازی که می‌خوانید، آنجا همین نماز پیش چشم شما حاضر می‌شود. این نماز روح دارد. خدای نکرده کسی که معصیتی انجام می‌دهد، خود این معصیت در چهره‌ای بسیار زشت و وحشتناک پیش چشم کسی که آن عمل را انجام داده است حاضر خواهد شد. اگر عمل خوبی باشد، مایهٔ انس و خوشحالی انسان می‌شود. اگر گناه باشد، موجب وحشت انسان می‌شود و انسان آرزو می‌کند: «ای کاش به اندازهٔ مشرق و مغرب میان من و تو فاصله بیفتد»؛ اما امکان ندارد و آن روز انسان همراه عمل خود خواهد بود.

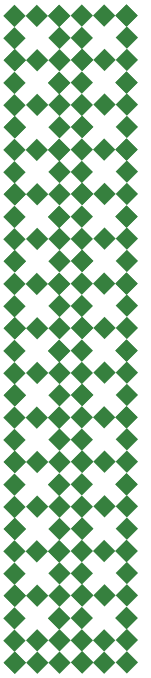
﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾: ((ذره)) آن چیزهایی است که وقتی نوری از پنجره می‌تابد، در این نور مشاهده می‌کنیم. به این چیزهای بسیار ریز ((ذره)) می‌گویند. هرکس به اندازهٔ ذره‌ای کار خیر کرده باشد، همان کار خیر را می‌بیند و به اندازهٔ ذره‌ای معصیت و کار بد کرده باشد، آن را هم خواهد دید.

نقل است روزی یکی از اعراب بادیه‌نشین به مدینه و به مسجد نبی اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آمد و از حضرت درخواست

کرد که قدری از قرآن را به او پیاموزد. حضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ به یکی از اصحاب خودشان فرمودند: این عرب را به گوشه‌ای از مسجد ببر و قدری از سوره‌های قرآن به او یاد بده. او هم دست او را گرفت و به گوشه‌ای از مسجد رفتند. از همین سوره زلزال شروع کرد تا به پایان سوره رسید که ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾^۶ و ﴿مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾. آن عرب بادیه‌نشین وقتی این آیه را شنید، لحظه‌ای تأمل کرد و سپس گفت: «آیا این واقعاً قرآن است؟ آیا واقعاً سخن خداست؟» گفت: «من چیزی غیر از قرآن به تو یاد ندادم.» گفت: «پس مرا را بس است. نیازی به آیه و سوره دیگری ندارم.» بلند شد خداحافظی کرد و رفت.

این صحابی با تعجب خدمت نبی اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ آمد و عرضه داشت: «یا رسول الله! این رفیق ما خیلی کم حوصله بود. حوصله نکرد من چند سوره به او یاد بدهم. همین سوره زلزال را که به او یاد دادم گفت: 'کافی است!' و رفت.» اما پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فرمود: «إِنْ صَرَفَ الرَّجُلُ وَهُوَ فَقِيهٌ» او فقیه از مسجد خارج شد. آنچه باید بفهمد فهمید.^۱

در واقع، زبان حال آن عرب بادیه‌نشین این بود که اگر واقعاً این چنین است که هرکس ذره‌ای کار خیر و شر انجام بدهد آن را می‌بیند؛ من دیگر حساب کار دستم آمد، فهمیدم چطور باید زندگی کنم و نیاز به شنیدن توصیه‌های دیگری ندارم. این است که خدای متعال در جای جای قرآن کریم، مسئله روز قیامت و حوادث تلخ و شیرین آن روز را برای ما یادآوری می‌کند تا ما را در رعایت تقوا در زندگی کمک کند. خدایا! حوادث هولناک روز قیامت را با رعایت تقوا در زندگی بر ما آسان بفرما.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ
شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ
﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

آن رجلاً جاء إلى النبي ﷺ لِيُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ فَأَنْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ. وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾. فَقَالَ: ((يَكْفِينِي هَذَا)) وَأَنْصَرَفَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ((أَنْصَرَفَ الرَّجُلُ وَهُوَ فَفِيهِ)).
ترجمه: مردی نزد پیامبر ﷺ آمد تا از او قرآن فرا بگیرد تا اینکه به این گفته خدای متعال رسید: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ. وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾. گفت: ((همین قدر برایم بس است)) و پی کار خود رفت. پیامبر ﷺ فرمود: ((این مرد در حالی رفت که فقیه آگاه از دین شد)).

گزیده بیانات آیت الله مظهری در خطبه‌های نماز جمعه | ۲۹ فروردین ماه ۱۴۰۴

خطبه دوم

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ وَالشُّعْرَاءُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا حَبِيبِ إِلَهِ الْعَالَمِينَ أَبِي الْقَاسِمِ
الْمُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ سَيِّمًا
عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالصِّدِّيقَةِ الشَّهِيدَةِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ
سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سِبْطِي نَبِيِّ
الرَّحْمَةِ وَعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ وَمُحَمَّدِ بْنِ
عَلِيِّ الْبَاقِرِ وَجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ وَمُوسَى بْنِ
جَعْفَرِ الْكََاظِمِ وَعَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ
الْجَوَادِ وَعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِي وَالْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ
الْعَسْكَرِيِّ وَالْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ الْقَائِمِ الْمَهْدِيِّ صَلَوَاتُ
اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

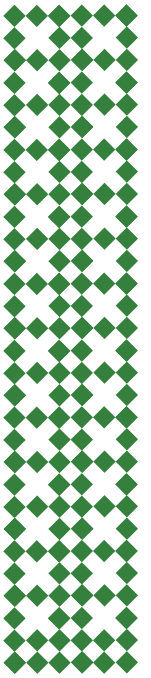
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيِّكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ
وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا
وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا وَدَلِيلًا وَعَيْنًا حَتَّى تُشْكِنَهُ
أَرْضَكَ طَوْعًا وَتُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.

روز ارتش

امروز ۲۹ فروردین روز ارتش نام‌گذاری شده است. در ابتدا، ضمن توصیه مجدد خودم و همه عزیزان به رعایت تقوای الهی، این روز را به همه ارتشیان غیور و دلاور ایران زمین، به‌ویژه برادران ارتشی که در استان ما و در جمع ما حضور دارند، تبریک و تهنیت عرض می‌کنم. پیش از خطبه‌ها، از سخnrانی امیر کریمی عزیز، فرمانده محترم لشکر شانزده زرهی قزوین استفاده کردیم و مطالب مفید و ارزشمندی فرمودند.

ارتش جمهوری اسلامی ایران امروز حقیقتاً مایه افتخار و اقتدار برای ما و برای کشور ماست. همه ما شاهد هستیم که ارتشیان غیور و دلاور ما علاوه بر وظیفه ذاتی خودشان که حفظ و حراست مرزها و حدود و ثغور کشور اسلامی ماست، در حوادثی مثل سیل، زلزله، بیماری کرونا و حوادث دیگر [نیز] در کنار مردم همواره حضور داشتند و یارویاور مردم عزیز ما بودند.

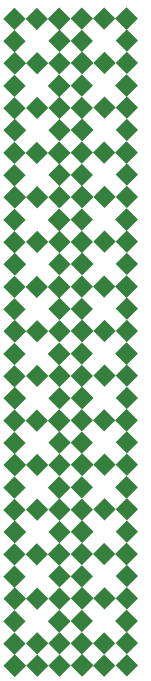
ارتشیان غیور ما امروزه مصداق ﴿...أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ...﴾ هستند. ارتشیان عزیز با تقدیم ۴۸ هزار شهید گلگون، فدایی بودن خودشان را برای ملت عزیز به اثبات رساندند. شهدای شاخص ارتش همچون شهیدان صیاد شیرازی، بابایی، کشوری، لشکری، قرنی، آبشناسان، فلاحی، کلاهدوز، شیرودی و شهدای فراوان دیگر ارتش، اسوه و الگوی تمام جوانان عزیزی هستند که می‌خواهند راه خدا را پیدا کنند و این راه پرافتخار را بپیمایند.

چه نیروی هوایی، چه نیروی دریایی و چه نیروی زمینی ارتش، حقیقتاً برای ما مایه افتخار است. به اندکی از افتخار آفرینی‌های ارتش در طول این بیش از چهل سال اشاره کنیم: در نیروی هوایی، در آغاز دفاع مقدس شاهد حمله ۱۴۰ فروند هواپیمای ما به

۱. اشاره به آیه ۹ سورة فتح: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْجٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ترجمه: محمد پیامبر خدا و همراهانش در برابر دشمنان بی‌دین سرسخت‌اند و با خودشان مهربان. آنان را زیاد در حال رکوع و سجود می‌بینی. همیشه دنبال لطف و رضایت خدایند. نشانه بندگی و فروتنی از قیافه‌هایشان پیداست. این است وصفشان در تورات. اما وصفشان در انجیل: مثل زراعتی‌اند که خدا جوانه‌هایش را از دل خاک بیرون بیاورد و رشدشان بدهد تا محکم بشوند و بر ساقه‌هایشان بایستند؛ جوری که کشاورزان را سر ذوق بیاورد. خدا مسلمانان را این‌طور مقتدر می‌کند تا به‌واسطه آن‌ها بی‌دین‌ها را به‌خشم بیاورد. بله، خدا به همراهان پیامبر که ایمان آورده و کارهای خوب کرده‌اند، آموزش و پاداشی بزرگ وعده داده است.

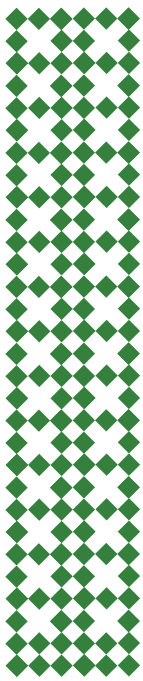

گزیده میانات آیت الله مظفری در خطبه‌های نماز جمعه | ۲۹ فروردین ماه ۱۴۰۴

عمق خاک دشمن بودیم. حمله‌ه‌وایی به پایگاه ((الولید)) جزء عملیات‌های شگفت‌انگیز در دنیا محسوب می‌شد. در نیروی زمینی پرافتخار، انجام عملیات یا مشارکت در عملیات‌هایی همچون ثامن‌الائمه عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ، طریق‌القدس، فتح‌المبین، بیت‌المقدس و سایر عملیات‌ها در کنار سپاهیان عزیز، موجب عزت و افتخار کشور و مردم ما بود.

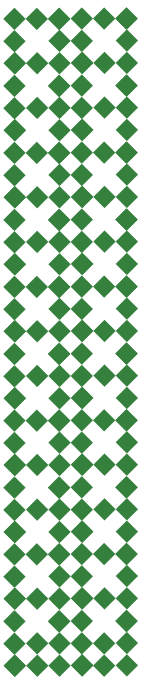
امروز ارتش با صلابت‌تر از همیشه و ولایت‌مدار، انقلابی و مکتبی است. ارتش ما خودکفا در تولید تجهیزات، پرتوان در تولید علم و دانش، همچنین مکتبی در فرهنگ و باور است. ارتش ما امروزه انواع‌واقسام ادوات و اسلحه را خودش تولید می‌کند: تانک‌هایی که با نام‌های ذوالفقار و کزّار به عرصه آمدند؛ موشک‌های نقطه‌زنی که اقتدار نظام اسلامی را به رخ جهانیان کشاندند؛ جنگنده‌های تولید داخل با نام‌های صاعقه و طوفان که همچون صاعقه هرگاه لازم باشد بر سر دشمنان فرود خواهد آمد و ناوهای تمام‌ایرانی جماران، دنا، سه‌نند، مکران و ... که حقیقتاً مایه‌ عزت و افتخار هستند.

دو سال پیش شاهد بودیم که برای اولین بار ناوهای مکران و دنا کل ۳۶۰ درجه دور دنیا را طی کردند و مایه بهت و حیرت جهانیان و مایه عزت و افتخار مردم عزیز ما شدند. [همچنین] اعزام بیش از یک صد ناوگروه برای حفظ امنیت کشتی‌رانی در آب‌های آزاد از جمله افتخارات ارتش عزیز ماست. عزت، صلابت، سلامت و اقتدار روزافزون را برای این برادران عزیز از خدای متعال طلب می‌کنیم.

روز فرهنگ پهلوانی و ورزش زورخانه‌ای

روز ۲۷ فروردین به‌عنوان روز فرهنگ پهلوانی و ورزش زورخانه‌ای در تقویم کشور ثبت شده است. ورزش زورخانه‌ای در کشور ما سابقه چند هزار ساله دارد و چنان‌که می‌دانید تنها ورزش نیست: در ورزش زورخانه‌ای، شاهد خصال ارزشمندی همچون جوانمردی، صدق و صفا، فروتنی، خودشکنی، پرهیز از خودخواهی، پرورش توأمان جسم و روح، مبارزه با ظلم و ستم و ستمگری، شجاعت، حمایت از قشر ضعیف و مستضعف و امثال این فضایل زیبا هستیم.

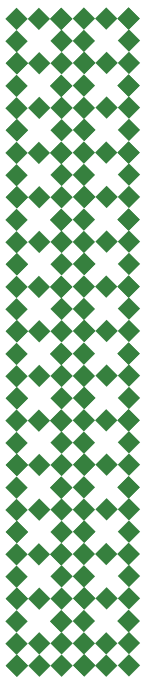

پس از ورود اسلام به ایران عزیز، بر غنای این ورزش افزوده شد: ورزشکاران ما نام و یاد امیرالمؤمنین (علیه‌الصلاة والسلام) را هم اضافه کردند و با نام مولی‌الموحدين امیرالمؤمنین (علیه‌الصلاة والسلام) جان می‌گیرند و سعی می‌کنند به آن حضرت اقتدا کنند. لذا مقام معظم رهبری رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ فرمودند: ورزش باستانی برای ما نه یک ورزش بلکه تاریخ و فرهنگ است. لذا بر همه ما، هم مردم و هم مسئولان، لازم است این ورزش را و ورزشکاران عزیز پهلوانی و زورخانه‌ای را حمایت کنیم تا ان شاء الله ورزش باستانی ما با قوت و قدرت بیشتری ادامه پیدا کند.

بیانات رهبرانقلاب رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ

در دیدار با جمعی از سران ارشد سه قوه

مقام معظم رهبری رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ هفته گذشته در دیدار با مسئولان کشور، مثل همیشه نکات مهم و ارزشمندی را فرمودند که به برخی از محورهای اصلی فرمایش‌های ایشان اشاره می‌کنم:

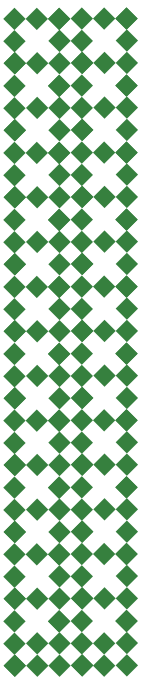

نکته اول: لزوم اهتمام مسئولان بر پیگیری و اجرای برنامه‌ها و قوانین

ایشان فرمودند که ما در کشور، قانون و طرح و برنامه کم نداریم. مشکل اساسی ما کمبود این چیزها نیست. نقص اصلی و اساسی در اجرای قانون است و در اینکه مسئولان مربوطه باید اجرای قانون را پیگیری کنند. گاهی مدیر مافوق دستوری می‌دهد؛ آن مدیر دوم هم به زبردست خودش دستوری می‌دهد. هرچه پایین‌تر می‌رود، انگیزه‌ها برای اجرا کمتر می‌شود و وقتی به میدان اجرا می‌رسیم، هیچ اتفاقی نمی‌افتد. لذا این تصمیمات، مصوبات و برنامه‌ریزی‌ها باید پیگیری شود تا مطمئن شویم آنچه تصویب شده است، در میدان اجرا شده است.

نکته دوم: لزوم اهتمام مسئولان به صرفه‌جویی انرژی در دستگاه‌های دولتی

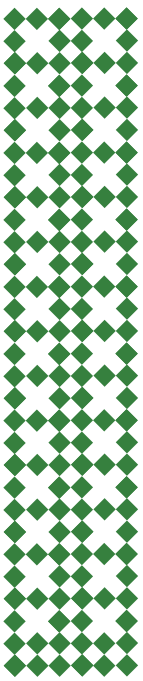
درباره صرفه‌جویی فرمودند که همه، به‌ویژه دولت، باید صرفه‌جویی کنیم؛ چون خود دولت

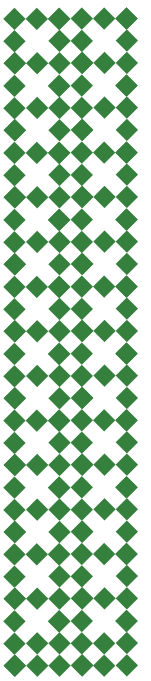
بزرگ‌ترین مصرف‌کننده در آب، برق، بنزین و انرژی‌های مختلف است. لذا مجدد همه مردم و مسئولان را به صرفه‌جویی توصیه و سفارش فرمودند. گاهی در مجموعه‌ای مثلاً مدرسه، می‌بینیم که چندین لامپ روشن است؛ در حالی که اصلاً نیازی به آنها نیست. در فصل گرما و سرما هم گاهی مشاهده می‌کنیم که دقت لازم در مصرف انرژی وجود ندارد. لذا ان شاء الله همگان باید بیش از پیش در این زمینه دقت کنیم.

نکته سوم: توصیه مجدد به تحقق شعار «سرمایه‌گذاری برای تولید»

ایشان فرمودند که مسئله «سرمایه‌گذاری برای تولید» حلال مشکلات کشور است. لذا همه خودشان را موظف بدانند در اجرای هرچه بهتر شعار امسال که «سرمایه‌گذاری برای تولید» است. ما باید به سمت خنثی کردن تحریم‌ها حرکت کنیم و کاری کنیم که کشور ما در برابر تحریم‌ها آسیب‌ناپذیر شود ان شاء الله. این کار حقیقتاً شدنی است.

[ایشان همچنین] بر گسترش روابط تجاری با کشورهای همسایه تأکید فرمودند. از استاندار محترم و مردمی و پرتلاش ما، جناب آقای دکتر نوذری، تشکر می‌کنیم که هفته گذشته برای گسترش روابط تجاری، سفری به کشور همسایه یعنی عراق داشتند. چنان‌که خبر آن را گرفتم، بحمدلله سفر خوب و موفقی بوده است. امیدواریم این سفر برای گشایش هرچه بیشتر مشکلات استان و گسترش هرچه بیشتر روابط تجاری منشأ خیرات و برکات باشد ان شاءالله. [رهبر انقلاب رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ همچنین] بر تقویت روابط تجاری با قطب‌های اقتصادی مثل چین، روسیه و هند تأکید کردند. چنان‌که ملاحظه فرمودید، وزیر امور خارجه کشورمان هم به کشور روسیه سفر کردند و حامل پیامی از مقام معظم رهبری رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بودند. این‌ها همه برای این است که ما با کشورهای مختلف در دنیا رابطه داشته باشیم و اثر تحریم‌هایی که آمریکای جنایت‌کار و کشورهای غربی انجام می‌دهند به حداقل برسد.

نکته چهارم: گره نزدن مسائل کشور به گفت‌وگوهای عمان و عدم تکرار تجربه تلخ برجام

سال‌ها کشور متوقف شد و همه چشم‌ها به معاهده برجام بود. در آخر هم چیزی نصیب ما نشد. [ایشان] فرمودند: مسائل و کارهای کشور را به این مذاکرات گره نزنید. در پی فرمایش ایشان، رئیس‌جمهور محترم هم تأکید کردند که ما کارهای خودمان را با قوت ادامه می‌دهیم و معطل این مذاکرات نخواهیم شد.

این مذاکرات غیرمستقیم ایران با آمریکا هم نشان دیگری از اقتدار جمهوری اسلامی بود؛ چراکه هم نوع مذاکره را که غیرمستقیم باشد، هم محل مذاکره را که کشور عمان باشد و هم متعلق مذاکره را که درباره چه چیزی باید مذاکره کنیم، ایران به آمریکا در واقع تحمیل کرد. این نشانه اقتدار نظام مقدس ماست.

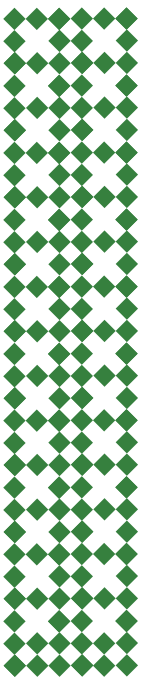
[رهبر انقلاب رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ] فرمودند: ما هم از خوش‌بینی افراطی و هم از بدبینی افراطی به این مذاکرات باید پرهیز کنیم. ما امیدواریم منشأ خیر و برکاتی

برای ملت و کشور ما باشد؛ اما ما به طرف مقابل خودمان حقیقتاً بدبین هستیم. سابقه و تجربه نشان داده است که هرگز نمی‌توان به آمریکای جنایت‌کار و دیپلمات‌های آمریکایی اعتماد کرد. به فرمایش حضرت استاد جوادی آملی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ «با آن‌ها که دست می‌دهید، وقتی دستتان را جدا می‌کنید، مواظب باشید انگشتر شما، بلکه انگشت شما، سر جای خودش باشد».

نکته پنجم: لزوم عمل به برنامه هفتم توسعه و تلاش برای منحرف نشدن از این برنامه

افراد فراوانی وقت گذاشتند، کار کردند و برنامه‌ای تنظیم کردند. هرچند بی عیب و اشکال نباشد؛ اما به هر حال قانون است. مسئولان عزیز ان شاء الله باید نهایت سعی خودشان را برای عمل به برنامه هفتم داشته باشند تا تجربه تلخ برنامه ششم تکرار نشود و ان شاء الله شاهد تحقق حداکثری برنامه هفتم باشیم.

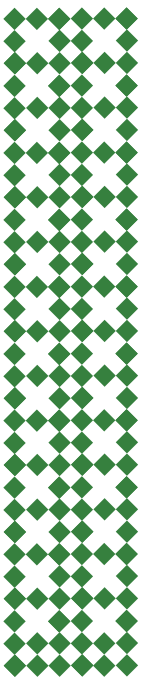
نکته ششم: وظیفه دنیای اسلام در قبال مظلومیت

مردم غزه

نهایتاً به جنایات صهیونیست‌ها در غزه اشاره کردند و اینکه این جنایت‌کاران تاریخ حقیقتاً تبهکاری را از حد گذرانده‌اند. صهیونیست‌های خبیث، چنان‌که این روزها با تأسف از قاب تلویزیون می‌بینیم، کودکان، بیماران و خبرنگاران، همه را هدف قرار می‌دهند. هیچ جای امنی در غزه وجود ندارد و هیچ قانون بین‌المللی مورد احترام نیست. لذا حتماً این صهیونیست‌های خبیث باید منتظر تازیانه الهی باشند:

﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ﴾

قطعاً دیر یا زود خشم و غضب خدای عزیز، قهار و مقدر شامل حال این تبهکاران عالم خواهد شد؛ اما این، تکلیف و مسئولیت را از دوش امت اسلام و سران کشورهای اسلامی بر نمی‌دارد. همه موظف هستند برای مقابله با جنایات صهیونیست‌ها در

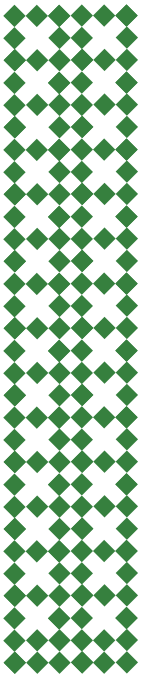

کنار همدیگر قرار بگیرند. آفرین بر دلاورمردان یمن که در طول ماه‌های گذشته، همه‌توان خودشان را برای حمایت از مردم مظلوم، عزیز و مقتدر غزه گذاشتند و آنچه می‌توانستند در حمایت آن‌ها و در تضعیف رژیم صهیونیستی انجام دادند. ملاحظه می‌کنید که آمریکایی‌های خبیث چگونه پشت اسرائیل ایستاده‌اند و یمن عزیز را مورد حملات هوایی خودشان در این روزها قرار داده‌اند.

دعای پایانی

اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ فَقَدْ نَبَّيْنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَغَيْبَةَ وَلِيِّنَا
وَكَثْرَةَ عَدُوِّنَا وَقِلَّةَ عَدَدِنَا وَشِدَّةَ الْفِتَنِ بِنَا وَتَظَاهِرَ
الزَّمَانِ عَلَيْنَا.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا
الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُذِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا
مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا
بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. اللَّهُمَّ انصُرِ الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ

وَاخْذُلِ الْكُفْرَ وَأَهْلَهُ. اللَّهُمَّ احْفَظْ قَائِدَنَا وَأَعْلِ دَرَجَةَ
امَامِنَا وَشُهَدَائِنَا وَاغْفِرْ لِمَوْتَانَا. اللَّهُمَّ عَجِّلْ فَرَجَ
مَوْلَانَا صَاحِبِ الْعَصْرِ وَالزَّمَانِ وَاجْعَلْنَا مِنْ خَيْرِ
أَنْصَارِهِ وَأَعْوَانِهِ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ
اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ
تَوَّابًا ﴿٣﴾.

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

کتابنامه

- قرآن کریم
- مازندرانی، محمد بن علی بن شهر آشوب. بی تا. المناقب. به تصحیح هاشم رسولی و محمد حسین آشتیانی. قم: علامه.
- مجلسی، محمد باقر. ۱۴۰۳ق. بحار الانوار. به تصحیح هدایت الله مسترحمی و دیگران. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- نعمان بن محمد بن حیون. ۱۳۴۲ش. دعائم الاسلام. قاهره: المعارف.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران